

Enevælde og oplysningstid

Enevælde og oplysningstid

Målgruppe: 5. til 10. klasse. GU, VU

Beskrivelse

Dansk dokumentarserie i 10 afsnit. Lars Mikkelsen fortæller om enevældens indførelse i Danmark, der betyder, at én konge bestemmer alt. Det er også fortællingen om den almindelige dansker i 1700-tallet, hvis liv er dybt afhængigt af kongens, kirkens og godsejerens regler og luner.

Pædagogisk note

Tv-serien "Historien om Danmark" (7) "Enevælde og oplysningstid" giver eleven et levende og fagligt veldokumenteret indblik i Danmarks vej mod en moderne verden fra Statskuppet i 1660 (enevælden indføres) over oplysningstidens idealer og senere konsekvenser for strukturændringerne på landet og i forhold til rettigheder for slaverne på den længere bane. Den pædagogiske vejledning indeholder fem elevspørgsmål og lærersvar, der kan bruges som undervisningsopstart og/eller med kildekritisk sigte og repetition efter udsendelsen.

Se link nedenfor under "supplerende materialer".

Kapiteloversigt og kapitelindhold

Kapitelsæt: Historien om Danmark. Enevælde og oplysningstid.

1700-tallet er en tid med enevælde, slaver og kolonier og med nye tanker om frihed og lighed.

01: Indledning	00:03:59
1700-tallet er en tid med enevælde, slaver og kolonier og med nye tanker om frihed og lighed. Bønderne som samfundsklasse, oplever også at gå fra undertrykkelse til større grad af frihed og oplysning.	
02: Frederik III og stormen på København	00:06:09
I 1659 er København belejret af svenske soldater og Danmark tæt på at blive udslettet som nation. Men Frederik III tager kampen op og med voldene som forsvarsværk lykkes det hans hær at afværge det svenske angreb og dermed redde Danmark. I 1660 er krigene med Sverige afsluttet, men landet fattigt og mange lever under usle kår. For at beskytte landet mod fremtidige angreb bygges forsvarsværket Kastellet.	
03: Statskuppet i 1660: fra adelsvælde til enevælde	00:09:13
Frederik III er træt af reelt at være styret af adelens rigsråd. Borgerskabet er ligeledes utilfredse med adelen, som ikke fik stoppet det svenske angreb langt tidligere. Med opbakning fra både kirken og borgerskabet, lukker Frederik III byportene i København og holder således adelen indespærret, indtil de afgiver deres magt. Allerede efter tre dage overgiver de sig og fra 1660 bliver kongen enevældig.	

- 04: Christian V** **00:12:57**
I 1670 dør Frederik III og hans unge søn, Christian arver kongemagten. Som enevældig er han Guds repræsentant på jord og over ham er kun Gud.
- 05: Fæstebønderne** **00:14:32**
Der er ca. 60.000 borgere i Danmark og langt størstedelen er fæstebønder og underlagt den lokale godsejer. Han er forpligtet på at passe på bønderne mod, at de arbejder på hans jord, betaler afgifter og opgiver deres frihed. I tilfælde af ulydighed har han ret til at uddele straffe og således kan enevælden beskrives som et diktatur, hvor kongens magt siver ned gennem samfundsklasserne.
- 06: Danmark i system** **00:16:31**
De danske love bliver samlet i Danske Lov i 1683 og kongen beder videnskabsmanden Ole Rømer og hans folk om at måle vejene og landbrugsarealerne i Danmark op. Der indføres også faste skatter, der bliver statens eksistensgrundlag.
- 07: Kolonisering** **00:18:10**
For at sikre sig en andel af den oversøiske handel med eftertragtede varer sender kongen et skib mod Vestindien og i 1672 lykkes det at overtage øen St. Thomas. De danske straffefanger, der er med, holder dog ikke til det ny klima og de fremmede sygdomme.
- 08: Menneskehandel på Guldkysten** **00:19:17**
Løsningen bliver at købe slaver i Ghana. Langs kysten bygger europæere, herunder danskerne, flere forter, hvor der handles med billig guld og mennesker. Danskerne køber over 150 år 100.000 afrikanere fra Ghana til slavearbejde i plantagerne i Dansk Vestindien. De indgår i en trepartshandel, hvor Danmark sender våben til Ghana, bytter det til slaver, som arbejder i sukkerrørsplantagerne og producerer sukker, der bliver sejlet tilbage til Danmark.
- 09: Oplysningstiden** **00:21:04**
I slutningen af 1600-tallet spirer nye tanker frem i Europa, som sætter spørgsmålstegn ved gamle normer i samfundet. På baggrund af videnskabelige opdagelser bliver den religiøse verdensopfattelse suppleret af en rationel, naturvidenskabelig forståelse. Samtidig opstår en samfundskritik, en religionskritik og nye humanistiske idealer som ytringsfrihed og tanker som frihed, lighed og broderskab.
- 10: Ludvig Holberg og oplyst enevælde** **00:22:12**
Den norskfødte forfatter Ludvig Holberg forsøger med sine værker at udbrede tankerne i oplysningstiden til befolkningen. Han skriver på dansk, da han drives af et ønske om at bringe oplysning til hele befolkningen.
- 11: Teater forbydes** **00:25:16**
I 1728 brænder en fjerdedel af København ned. Det tolkes af præsterne som en Guds straf for det syndige liv, der føres. For at stramme op forbyder Christian VI - med bl.a. hofpræsten Erik Pontoppidans anbefaling - stort set teater.

-
- 12: Man siger at Jeppe drikker - men ikke hvorfor!** **00:26:43**
I 1700-tallet er vold socialt accepteret. Fæstebønderne er underlagt godsejerne og underkuede. Troels Eriksen, en bonde fra Sydsjælland, er et eksempel på dette. Han bliver som 71-årig straffet for ikke at betale sine afgifter til godsejeren - en hård straf, der medfører hans død. "Man siger at Jeppe drikker - men ikke hvorfor".
- 13: Fester** **00:29:47**
Selvom livet er hårdt, finder bønderne også lejlighed til at feste og lege. Særligt til jul, hvor man holder julestue, kan folk smide hæmningerne og more sig med dans, lege og druk.
- 14: Pietisme og stavnsbånd** **00:31:15**
Christian VI bliver konge i 1730. Han er stærkt religiøs, pietist og drevet af et ønske om dels at gøre befolkningen lige så kristen som hans selv, dels at øge effektiviteten i landbruget. I løbet af 1730'erne indfører han en række hårde, moralske love og regler, bl.a tvungen kirkegang på søn- og helligdage, et forbud mod fester på helligdage og lejermål. Endvidere indfører han stavnsbåndet for at sikre unge mænd i landbruget og militæret. - Et stort indgreb i den personlige frihed, der forhindrer de unge mennesker i at foretage radikale valg i deres liv.
- 15: Inger Christensdatter** **00:35:15**
I 1705 idømmes Inger Christensdatter halshugning for at have født et barn i dølgsmål og barnemord. Hun dør i fængslet inden, men straffen eksekveres alligevel.
- 16: Skolevæsen** **00:40:09**
I 1736 indfører Christian VI obligatorisk konfirmation for alle. Det betyder, at alle børn bliver nødt til at lære at læse. I 1739 får vi den første landsdækkende skolepligt og overalt i Danmark undervises børnene efter Erik Pontoppidans "Sandhed til gudfrygtighed.
- 17: Frederik V** **00:42:04**
I 1746 dør Christian VI og hans 23-årige søn, Frederik bliver konge af Danmark. Han er ikke pietist som sin far og tillader igen teater, fester og frie debatter. Oplysningstiden blomstrer og Frederik V er afholdt, omend han drikker og en stor del af ledelsen ligger hos hans embedsmænd. Han lader et stort teater opføre og Holbergs "Ej blot til lyst" hentyder til, at der bag de muntre forestillinger ligger et ønske om også at skabe oplysning til folket.
- 18: Slavehandlen** **00:44:26**
På Guldkysten i Ghana bliver størstedelen af de danske slaver handlet. Her arbejder Paul Isert som læge, - et arbejde, der får ham til at vende sig mod handlen med mennesker. Efter at have været fanget i et slaveoprør sejler han til Danmark, stærkt kritisk og ivrig efter at skabe forandringer.
- 19: Christian VII og Struensee** **00:47:10**
I Danmark er slaveriet accepteret. Den ny konge, Christian VII har sågar en ung slavedreng, han kan lege med. Kongen er sindsyg og reelt er det hans tyske livlæge, Johann Friedrich Struensee, der leder landet. Han er oplysningsmand og har et ønske om, at udbrede nye idealer og reformere landet. Det lykkes ham at få kongen til at underskrive over 2000 nye love, men med reformerne får han hoffet, godsejerne og militæret mod sig og da dronningen føder hans barn, bliver der mulighed for at dømme ham for majestætsfornærmelse. Han bliver halshugget i 1772 i Fælledparken og efterfølgende bliver mange af hans reformer trukket tilbage.

-
- 20: Frederik VII** **00:54:16**
Frederik vokser op med sin sindsyge far og dennes stedmor, som sammen med sine folk har magten i Danmark. Men som 16-årig lykkes det Frederik at fravriste kongen magten og det er nu ham, der skal godkende alle love.
- 21: Landboreformerne** **00:56:09**
Den unge Frederik fører sammen med sine embedsfolk en ny og moderne politik, hvor målet er at gavne hele landet. Særligt landboreformerne er revolutionerende, - stavnsbåndet ophæves, landbruget effektiviseres og bønderne får mulighed for at eje jord og gård.
- 22: Slaveriets ende.** **00:58:15**
Også den økonomiske handel går godt. Kaffe, tobak og sukker importeres og på havnen opføres Vestindisk Pakhus, som lagerhal for kolonialvarer. Her styrer direktionen for Vestindisk Handelsselskab importen og handlen. Det er en velhavende forsamling, men et af medlemmerne, finansministeren Ernst Schimmelfmann samarbejder med lægen Paul Isert om at forbedre forholdene for slaverne og i 1792 forbyder Christian VII handel med slaver over Atlanten. Først senere forbydes selve slaveriet, men her mod slutningen af 1700-tallet fremstår Danmark som oplyst med nye reformer og med stramninger ift. slaveriet.
- 23: Afslutning** **01:02:23**
Lars Mikkelsen runder af ved at kigge ind i næste afsnit om 1800-tallet. Et århundrede, hvor enevælden udfordres, Danmark får sin første grundlov og folk flytter fra land mod by.

Links

Hertil findes pædagogisk vejledning
<https://mitcfu.dk/pv/TV0000108153.pdf>

Ideer til din undervisning
<https://cfu.kp.dk/fag/historie/>